

Rapport – Uppföljning av motionerna 1 – 3 angående titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf

Rapport. Uppföljning av motionerna 1 - 3 angående titelbyte från röntgensjuksköterska till radiografi. Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor och Vårdförbundet.

Tryckår 2026

ISBN 978-91-8104-884-1 (tryckt)

ISBN 978-91-8104-885-8 (elektronisk)

Förord

Vårdförbundet och Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor har under drygt 50 år samverkat i frågor relaterade till professionen, bland annat beträffande utbildningsfrågor, legitimation och yrkesetisk kod. Samverkan har också inneburit gemensamma aktiviteter på olika nationella arenor såväl i frågor av internationell karaktär.

Till Vårdförbundets kongress 2022 inkom två motioner gällande titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf. Vid kongressen beslutades att avslå motionerna, dock beslutades att under kommande kongressperiod undersöka frågan i samarbete med Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor. Till Svensk Förening för Röntgensjuksköterskors årsmöte 2022 inkom även här en motion gällande titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf. Motionen avslogs men beslut fattades att frågan skulle bearbetas och utredas i samarbete med Vårdförbundet.

Det gemensamma arbetet påbörjades 2023 och har sedan dess fortgått med regelbundna arbets- och avstämningsmöten. Arbetet är en genomlysning av olika texter och faser som professionen genomgått, historiskt och fram till idag, för tydliggörande av utvecklingen under mer än ett sekel. Det gemensamma arbetet har resulterat i **en Rapport – Uppföljning av motioner 1 – 3 angående titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf**. Experter och författare till rapporten är Bodil T Andersson, leg röntgensjuksköterska, PhD, tidigare ordförande, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor och Erika Lindquist, leg röntgensjuksköterska, MSc, professionsanalytiker, Vårdförbundet.

Tack till

- alla engagerade röntgensjuksköterskor för bidrag till rapporten,
- de förbund som bidragit med sina erfarenheter av titelbyte,
- förbundsjurist på Vårdförbundet, Carita Fallström,
- medlemmar i Vetenskapliga Rådet och till Rådet adjungerad Anetta Bolejko, docent i radiografi, akademisk professionsutvecklare.

Bilaga 1. Kongressen maj 2022. Motion till Vårdförbundet.

Bilaga 2. Kongressen maj 2022. Motion till Vårdförbundet.

Bilaga 3. Årsmöte september 2022. Motion till Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor.

Introduktion

Röntgensjuksköterska är ett legitimationsyrke och yrket har en skyddad yrkestitel. Detta innebär att det endast är legitimerade röntgensjuksköterskor som får använda titeln röntgensjuksköterska.¹ Titeln röntgensjuksköterska har funnits sedan 2000. Dessförinnan var yrkestiteln sjuksköterska med inriktning mot diagnostisk radiologi och tidigare igen röntgenassistent.

Bakgrund

Den svenska röntgensjuksköterskans yrkesroll

Dagens röntgensjuksköterska har en historia med bakgrund sedan tidigt 1900 tal då sjuksköterskor efter kortare specialisering/utbildning erhöll kompetens att arbeta inom radiologins olika områden. Sedan dess har förändringar av utbildning och även till viss del yrkestitel skett – sjuksköterska inom röntgen, röntgenassistent, sjuksköterska med inriktning diagnostisk radiologi och numera röntgensjuksköterska.

”Legitimerade röntgensjuksköterskor väljer och formar sin framtid” är en populärvetenskaplig skrift (Vetenskapliga Rådet, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor [SFR], 2017) som är baserad på två vetenskapliga artiklar. Enligt den första studien (Andersson et al., 2017) beskrivs tre olika trender som har påverkat röntgensjuksköterskans profession under de senaste fyrtio åren och dessa är 1. ”Teknisk utveckling och stråldoser” omfattande nya metoder och ny teknologi och noggrann kontroll av stråldoser. 2. ”Professionens nuvarande ställning” innefattande brist på röntgensjuksköterskor, arbetsglidning och utarmning av den professionella rollen. En tredje trend är 3. ”Specialisering leder till expertkunskap” med möjligheter till karriärutveckling och efterfrågan på reglerad specialistutbildning.

”Vart är professionen på väg?” beskrivs i den andra studien (Björkman et al., 2017) utifrån nedanstående illustration och att professionen har ett eget ansvar och väljer och formar sitt yrke.

¹ Titeln får också användas av den som meddelats legitimation som sjuksköterska med inriktning mot diagnostisk radiologi enligt äldre bestämmelser. Detsamma gäller legitimerad sjuksköterska som fullgjort vidareutbildning i diagnostisk radiologi.

Illustration Viera Larsson

Den populärvetenskapliga skriften beskriver *brist på röntgensjujsköterskor*, på grund av pensionsavgångar och för få sökande till utbildningen. Nya tekniker och modaliteter kräver ökat antal röntgensjujsköterskor. Eftersom röntgensjujsköterskan är ansvarig för både teknik och vård av patienter, ansågs bristen på röntgensjujsköterskor minska deras möjligheter att ta hand om patienterna på det sätt som röntgensjujsköterskorna själva önskar. För att uppmuntra fler studenter att välja yrket måste det bli mer synligt för allmänheten, till exempel genom information om dess innehåll, möjligheter och betydelse. Röntgensjujsköterskornas yrke beskrivs sällan i media, trots behovet av fler röntgensjujsköterskor och den stora tekniska utvecklingen. *Arbetsglidning* ökar succesivt och en av anledningarna är att antalet radiologer är för få, vilket innebär att uppgifter som tidigare utfördes av radiologer nu ligger inom röntgensjujsköterskans ansvarsområde. Till exempel prioritering av inkommande remisser, hantering av otydligt skrivna remisser eller felaktig begärd undersökning. Dessutom bedömer röntgensjujsköterskan bildmaterialets kvalitet, primär granskar för diagnos, avslutar undersökningen och skickar patienten vidare. Personer utan formell kompetens utför uppgifter såsom att vidarebefordra information, beräkna glomerulär filtrationshastighet, GFR, övervaka patient under kontrastmedelsadministrering och utför radiografiska undersökningar, vilket *utarmar den professionella rollen* och ökar risken för patient och strålsäkerhet. Röntgensjujsköterskan har ett fortsatt ansvar för patientsäkerheten. Yrkesrollen kan hotas av att annan vårdpersonal utför uppgifter som ligger inom röntgensjujsköterskans kompetensområde (Vetenskapliga Rådet, SFR, 2017).

Den svenska röntgensjuksköterskeutbildningen

Den snabba tekniska utvecklingen inom hälso-och sjukvården är en av orsakerna till behovet av förändringar i utbildning och därmed profession. Denna utveckling innebär bland annat nya möjligheter att diagnostisera och behandla olika sjukdomstillstånd. Många patienter som kommer för en röntgenundersökning eller behandling är multisjuka och är i behov av avancerad vård.

Röntgensjuksköterskeutbildningen har länge varit influerad och styrd av sjuksköterskeutbildningen och nära förknippad med sjuksköterskeyrket. Under de senaste decennierna har röntgensjuksköterskeutbildningen genomgått många viktiga förändringar, pedagogiskt inom undervisning, lärande och förändringar i kursplaner och dessutom specifikt inriktad mot professionen. Röntgensjuksköterskeutbildningen kräver inte enbart mer utbildning utan det krävs en utbildning på akademisk nivå. Kravet på «akademisering» innebär ett krav på ökade kunskaper, en akademisk examen på grundnivå som ska innehålla fördjupning inom ett huvudområde eller ett självständigt arbete. För huvudområdet radiografi har akademiseringen lett till en markant utveckling. En »akademisering» ger yrket en professionell- och internationell status.

Röntgensjuksköterskan har en historia som sträcker sig ända tillbaka till år 1895 då Wilhelm Conrad Röntgen upptäckte röntgenstrålningen. Under första delen av 1900-talet fanns ingen speciell utbildning för röntgensjuksköterskor utan vid behov rekryterades sjuksköterskor som erbjöds praktik på en röntgenavdelning. De fick delta i föreläsningar samt bli upplärda av en läkare med specialistkunskaper inom radiologi. Den första eleven kom till röntgenavdelningen i Lund 1912. År 1923 blev sjuksköterskeutbildningen 3-årig och under det sista året kunde en 6-månaders utbildning inom radiologi väljas.

Runt 1940 utarbetades en utbildningsplan i samarbete mellan Svensk sjuksköterskeförening och Svenska radiologförbundet. Den praktiska utbildningen var sex (6) månader på en röntgenavdelning och två (2) månader på en radioterapiavdelning (strålbehandling). År 1952 inrättades specialutbildning inom radiologi 10 månader i sjuksköterskeutbildningens tredje år.

På grund av att det under slutet på 1950 talet rådde stor brist på sjuksköterskor med utbildning inom radiologin lades ett förslag fram för en direktutbildning inom radiologi med yrkestiteln

röntgenassistent. I Sverige skulle det finnas en yrkesgrupp med ansvar för teknik och patientens vård och omsorg under röntgenundersökningen och därför skapades år 1961 röntgenassistentutbildning, en utbildning med fokus på teknik, 4 terminer. Snart insåg man att fyra terminer var otillräckligt och 1964 inrättades en 5-terminers röntgenassistentutbildning. Tanken var att röntgenassistenterna skulle avlasta eller ersätta sjuksköterskorna samt möta upp den snabba tekniska utvecklingen inom verksamheten. Röntgenassistenten, som ny yrkesgrupp inom hälso- och sjukvården, upplevdes som ett hot mot sjuksköterskan som arbetade inom radiologin, på grund av bland annat högre teknisk kompetens.

Genom Vård77-reformen skedde en omfattande förändring av den svenska röntgensjuksköterskeutbildningen. Implementeringen av en högre utbildningsreform infördes i Sverige med syfte att skapa en vetenskapligt baserad utbildning och för att ge möjligheter att bedriva forskning inom olika specialistprogram, som inom diagnostisk radiologi.

Efter 1982 samordnades röntgensjuksköterske- och sjuksköterskeutbildningen i ett gemensamt program. Röntgensjuksköterskeutbildningen blev en egen gren inom hälso- och sjukvårdslinjen. Från och med 1984 fanns möjlighet för dem som genomgått utbildningen att ansöka om legitimation med titeln "sjuksköterska inom diagnostisk radiologi".

På 1990-talet skedde en stor förändring för svensk högre utbildning med Högskolelagen (SFS 1992:1434) och en kompletterande Högskoleförordning (1993:100) som ändrade förutsättningarna även för utbildningen inom radiologin. Diskussioner fördes inom Vårdförbundet och Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor hur utbildningen skulle utformas; direktutbildning eller en specialistutbildning inom diagnostisk radiologi för allmänutbildade sjuksköterskor. Våren 1994 kom förbunden och professionen fram till en överenskommelse att arbeta för en direktutbildning. Även högskolorna var eniga i detta.

I januari 2001 fattade riksdagen beslut om ändring i högskoleförordningen (1993:100) och införande av ny examensordning och yrkesexamen för röntgensjuksköterskeexamen (SFS 2001:23, Bilaga 2). Målen för yrkesexamen blev dock de samma som tidigare. Utbildningen är en 3-årig grundutbildning på universitetsnivå, 180 hp, och förlagd till åtta universitet och högskolor i landet. Utbildningen leder fram till dubbla examina, yrkesexamen och akademisk examen på kandidatnivå.

Radiografi – huvudområde och forskningsområde

Radiografi är röntgensjuksköterskans huvudområde, professionens kunskaps- och forskningsområde och därmed även dennes ansvarsområde. Utvecklingen har gått från att utbildningen fokuserat på kunskap från andra discipliner såsom teknologi, medicin och omvårdnad till att fokusera på den egna disciplinens huvudområde, radiografi (Lundgren & Furåker, 2014). Begreppet "radiografi" har funnits sedan 1880 och användes då för att mäta och registrera solskenets intensitet och publicerades för första gången den 14 februari 1896 i en vetenskaplig tidskrift. Idag är radiografi centralt i röntgensjuksköterskeutbildningen och kräver inte enbart professionell kompetens utan även erfarenhet, förståelse och omdöme för att kunna tillämpa kunskap och färdigheter i praktiken (Lundgren & Lunden, 2022).

Radiografi utgör grunden för röntgensjuksköterskans kunskap och ansvarsområde. Enligt EFRS (2016) användes "Radiography" som ett paraplybegrepp för en disciplin bestående av sub-disciplinerna radioterapi, diagnostik och nuklearmedicin, men det finns en variation globalt sett. Törnroos et al (2021) belyser i en scooping review sex fenomen som utgör kärnan i disciplinen Radiography som en vetenskap. Dessa är radiographers' profession, clinical practice in diagnostic and therapeutic patient pathways, safe and high quality use of radiation, radiographic technology, discipline, management and leadership of radiography professionals.

Den av Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor framtagna och beslutade «Kompetensbeskrivning för legitimerade röntgensjuksköterskor» beskriver radiografi som tvärvetenskapligt vilket innebär bland annat att radiografen hämtar kunskap från andra områden; omvårdnad, bild och funktionsmedicin, medicin och strålningsfysik (SFR, 2012). Radiografi involverar samtliga fyra områden och relationen dem emellan.

Radiografi bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet. För kunskapsutvecklingen inom radiografi är interaktionen mellan huvudområdets teoretiska och verksamhetsförlagda delar centralt. En humanistisk filosofi ligger som grund för huvudområdet och därför beaktas individ-, familje- och samhällsperspektivet. Centralt i röntgensjuksköterskans arbete är mötet med människor i alla åldrar och vårdbehov, utifrån personcentrerad vård. Mötet mellan röntgensjuksköterska och vårdtagare bedöms som ett kort möte under specifika förhållanden, som karakteriseras av metodologiska och teknologiska genomföranden av undersökningar eller behandlingar.

Central kunskap inom radiografi är planering, genomförande och utvärdering av undersökningar och/eller behandlingar avseende bildkvalitet, stråldos och strålningssäkerhet. Patientsäkerhet är grundläggande kunskap inom radiografi. Undersökningar och behandlingar ska alltid ske i samverkan med vårdtagare och närstående utifrån vårdtagarens behov och förutsättningar. Huvudområdet radiografi beaktar också kunskap som bidrar till förståelse för interaktionen mellan vårdmiljö, teknik och människa (SFR, 2012).

Forskningsaktivitet i Sverige och Norden

För att utveckla ett huvudområde krävs forskning. Radiografi utgör huvudområdet i röntgensjuksköterskans profession och är därmed huvudområdet i Röntgensjuksköterskeprogrammet. Röntgensjuksköterskeprogrammet leder fram till en akademisk examen på kandidatnivå och till en yrkesexamen med legitimation. Det finns examensmål för yrkesexamen och examensmål för kandidatexamen (högskoleförordningen SFS 1993:100 med senare ändringar). Det är inom examensmålen för kandidatexamen som fördjupning inom huvudområdet för utbildningen ingår. I utbildningen ingår att skriva ett examensarbete, om minst 15 högskolepoäng, på kandidatnivå. Forskning genomförd av röntgensjuksköterskor i Sverige, ligger i framkanten baserat på nedanstående siffror hämtade från respektive professionsorganisation per december 2025.

- Norge – 16 med doktorsgrad
- Finland – 21 med doktorsgrad och två med licentiatgrad
- Danmark – 16 med doktorsgrad
- Island – två med doktorsgrad

I Sverige har 33 röntgensjuksköterskor erhållit doktorsexamen (januari 2026) och åtta med licentiatexamen. Av dessa innehar sju röntgensjuksköterskor en docentur och inom några år förväntas dessutom någon/några erhålla en professur. Den första röntgensjuksköterskan som disputerade i Sverige var 1988. Sedan 2001 har antalet stadigt ökat. Flera röntgensjuksköterskor är inskrivna som doktorander vid landets olika lärosäten alternativt universitetskliniker och har disputerade röntgensjuksköterskor som antingen huvudhandledare eller bihandledare i forskarutbildning. Forskarutbildning i Sverige sker endast vid universitet/lärosäte som har examenstillstånd för forskarnivå.

Forskningsaktivitet i nätverket *Journal Club* (JC) Radiografi startade hösten 2019 genom ett upprop till alla universitet med röntgensjuksköterskeutbildning. Idag finns alla universitet med röntgensjuksköterskor som är doktorander representerade i nätverket. JC Radiografi är unikt då det inte finns motsvarighet enskilt vid något universitet i Sverige. Syftet med JC inom Radiografi är att skapa ett nätverk mellan disputerade, doktorander och blivande doktorander i forskningsområdet radiografi.

Inom det Vetenskapliga Rådet, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor, pågår forskning innefattande fyra studier med koppling till profession och yrkestitel. Samtliga studier har bedömts av Etisk Prövningsnämnden (EPN).

Studie 1. Studenters förväntningar och orsak till att välja att utbilda sig till röntgensjuksköterska. Syftet är att beskriva röntgensjuksköterskestudenters förväntningar och orsak till att välja röntgensjuksköterskeutbildningen.

Studie 2. Att beskriva röntgensjuksköterskestudenters uppfattningar av yrkestitel. Syftet är att beskriva hur röntgensjuksköterskestudenterna uppfattar sin kommande yrkestitel.

Studie 3. Vilka värderingar, attityder och normer påverkar röntgensjuksköterskans ”val” av yrkestitel? Syftet är att beskriva hur värderingar, attityder och normer påverkar Röntgensjuksköterskors syn på professionens yrkestitel.

Studie IV. En fjärde studie planeras att utveckla ett instrument/enkät utifrån studierna I – III med syfte att belysa röntgensjuksköterskors uppfattning av hur yrkestiteln speglar yrkesrollens innehåll och professionsutövandet.

Standarder för praxis i radiografi

Röntgensjuksköterskan arbetar på ett strukturerat sätt utifrån tre faser i den peri-radiografiska processen; pre-, intra- och postradiografiska fasen. Fokus är omsorg om patienten, omvårdnad och säkerhet för patienten som genomgår en undersökning eller intervention. Processen kräver fördjupade kunskaper i omvårdnad, god reflektionsförmåga samt ett humanistiskt etiskt förhållningsätt (SFR, 2012).

Det kliniska arbetet struktureras även genom planering, bildframställning och utvärdering – samtliga utgör grundläggande moment inom bilddiagnostik. Professionen präglas av komplexa kompetenskrav: att möta och vårda patienten och att skapa partnerskap i mötet för

patientens delaktighet, att genomföra tekniskt avancerade undersökningar eller interventioner, att uppnå både interna och externa mål, samt att samtidigt utgå ifrån patientens förmågor och förutsättningar och att tillgodose patientens behov och förväntningar.

En profession kännetecknas av bland annat en egen, tydligt definierad professionsetik som utgör en central och vägledande del av det professionella utövandet. Professionsetik handlar om möten mellan människor i olika situationer där mötet med den andra kräver att något görs och att ett val måste göras. Till grund för mötet ligger yrkesutövarens professionella kompetens och insikten om att hen har mer makt än patienten. För att vara professionell yrkesutövare krävs trovärdighet och att vara trovärdig i andras ögon men också i sina egna ögon (Forsberg, 2021).

Röntgensjuksköterskan har ett unikt ansvar i mötet mellan avancerad medicinsk teknik och människors behov av trygg, säker och respektfull vård. Yrkesetiken utgår från en helhetssyn på människan, där patientens värdighet, integritet och autonomi alltid står i centrum. Yrkesetiken innebär att röntgensjuksköterskan använder sin specialistkompetens för att skapa hög patientsäkerhet, främja god kommunikation och bidra till att varje undersökning genomförs med minsta möjliga risk och största möjliga nytta. Det innebär också att aktivt värna om strålsäkerhet, arbeta evidensbaserat och fatta självständiga professionella beslut.

De flesta professioner vilar på en etisk kod som syftar till att skydda och värna om patienter och klienter och samtidigt stärka yrkets professionalitet. Röntgensjuksköterskor utövar sitt yrke i enlighet med en etisk kod framtagen av Vårdförbundet och Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor (Vårdförbundet & SFR, 2008).

Den yrkesetiska koden för röntgensjuksköterskor inleds med:

”Den yrkesetiska koden är formulerad utifrån röntgensjuksköterskans kunskapsområde och det egna yrkesansvaret med utgångspunkt i vårdmötet. Koden ska vägleda och stimulera röntgensjuksköterskan i etiska resonemang och ge stöd åt etiska beslut i det dagliga arbetet. En yrkesetisk kod upprätthåller samhällets förtroende och tillit för professionen samt stärker den professionella yrkesidentiteten.”

Inledningen fortsätter med:

” Röntgensjuksköterskan arbetar i en högteknologisk miljö med omvårdnad, medicin, metodik och medicinsk teknik, vilka utgör kvalitativt olika kunskapsdimensioner som förenas i yrkesutövandet. Röntgensjuksköterskan verkar för god omvårdnad i vårdmötet och utför undersökningar och behandlingar med hjälp av olika strålningstillämpningar för att framställa optimala bilder med minsta möjliga stråldos och hög patientsäkerhet. Röntgensjuksköterskan verkar för mänskliga rättigheter och kulturella rättigheter, rätten till liv, rätten till värdighet och att alla behandlas med respekt. Omvårdnad är därför respektfull och begränsas inte av ålder, hudfärg, trosuppfattning, kultur, handikapp eller sjukdom, kön, sexuell läggning, nationalitet, politisk åsikt, ras eller social status.

Koden omfattar fyra huvudområden:

- Röntgensjuksköterskan och vårdtagaren
- Röntgensjuksköterskan och professionen
- Röntgensjuksköterskan och yrkesutövaren i vården
- Röntgensjuksköterskan och samhället

Röntgensjuksköterskans expertis är särskilt knuten till användningen av strålning, och professionen är dynamisk, socialt kontextbunden och bygger på en mångfacetterad kunskapssyntes (Ahonen, 2009; Ahonen et al., 2010). Yrket utövas i nära samspel med patienter, där den sociala interaktionen och ansvaret för patientens välbefinnande är centrala aspekter (Lundén et al., 2015; Lundvall, 2019). Flera studier av bland annat Larsson et al. (2009), Hillergård (2013) och Larsson (2014) betonar att yrkesutövningen är situationsbunden och att olika former av kunskap – såsom teoretisk (embrained), kodifierad (encoded) och kroppsligt förankrad (embodied) – används i bildproduktionsprocessen. Enligt Niemi och Passivaara (2007) och Andersson et al. (2012) har röntgensjuksköterskans yrkesidentitet en dubbel karaktär, den vilar både på teknisk-naturvetenskaplig kompetens och på humanistisk omvårdnad. Den svenska röntgensjuksköterskans kliniska kompetens anses enligt vetenskapliga studier (Andersson et al., 2008; Andersson et al., 2012) bestå av två dimensioner, den omvårdnadsinriktade dimensionen och den tekniskt och radiografiskt processinriktade dimensionen.

Kompetensbeskrivning för legitimerade röntgensjuksköterskor från 2012 är ytterligare en standard för praxis inom radiografi. I denna beskrivs åtta kompetensområden med tillhörande delkompetenser. Utgångspunkten är röntgensjuksköterskans tre huvudsakliga områden för att

lyfta fram riktlinjer för den kompetens en röntgensjuksköterska behöver för att kunna ge en god vård; *radiografins teori och praktik, ledarskap samt forskning, utveckling och utbildning.*

Radiografins teori och praktik:

- Omvårdnad.
- Vägledning och kommunikation.
- Förberedelser av undersökningar och behandlingar.
- Den medicinska bilden.
- Strålskydd.
- Undersökningar och behandlingar.
- Kvalitet och patientsäkerhet.
- Vårdmiljö.
- Främjande av hälsa och delaktighet.

Forskning, utveckling och utbildning:

- Forskning och utveckling.
- Personlig och professionell utveckling
- Utbildning.

Ledarskap och forskning

- Arbetsledning.
- Samverkan internt och externt i vårdkedjan.

Det krävs specialistkunskaper för att genomföra specialiserade radiografiska undersökningar inom yrkesområdet diagnostisk radiologi. Utöver ovanstående ingår även de sex kärnkompetenserna i yrke och utbildning; personcentrerad vård, samverkan i team, evidensbaserad vård, förbättringskunskap, säker vård, informatik. Kärnkompetenserna avser kunskap och förståelse för att möta dagens och framtidens krav på en kvalitativt god hälso- och sjukvård. I Sverige har i huvudsak Svensk sjuksköterskeförening lanserat de sex kärnkompetenser som anses nödvändiga i yrkesutövningen och i all utbildning av vårdens professioner. Samtliga kärnkompetenser är ännu inte fullt ut implementerade inom bild och funktionsmedicin eller motsvarande avdelningar inom diagnostisk radiologi.

Europeiskt perspektiv

Fem av 32 länder i Europa använder den engelska titeln ”Radiographer” eller ”radiograf”. ”Roentgenassistenten” och ”roentgenlaborant” förekommer som yrkestitel i ett fåtal länder, medan tekniker och ingenjörer är den dominerande titeln i Europa. Den finska titeln

röntgenskötare och den svenska titeln röntgensjuksköterska skiljer sig från övriga i Europa genom att benämningen skötare och sjuksköterska ingår i yrkestiteln. Röntgensjuksköterskans yrkesidentitet och titel, liksom arbetets innehåll och utbildningsbakgrund, varierar mellan länderna i Europa. Det finns stora variationer i upplägg och innehåll i utbildningarna, teoretisk och kliniskt (McNulty et al., 2016).

Titeln *Radiographer* enligt European Federation of Radiographers Societies (EFRS):

'Medical imaging' och 'radiotherapy' är experter som:

- är professionellt ansvariga för patienternas fysiska och psykosociala välbefinnande, före, under och efter röntgenundersökningar och strålbehandling,
- tar en aktiv roll i berättigande och optimering av den medicinska bilden och den radioterapeutiska proceduren,
- är nyckelpersoner inom strålsäkerhet gentemot patienter och tredje person, enligt principen "As low As Reasonably Achievable (ALARA)" för en diagnostisk undersökning eller behandling och lagstiftningen.

Röntgensjuksköterskor/Diagnostic Radiographers (Medical Imaging) enligt EFRS ansvarar:

- för förberedelser och utförande av optimala undersökningar liksom post-processing av bilder,
- för patientsäkerheten,
- för och använder ett brett utbud av högteknologisk utrustning och teknologi.

I många europeiska länder inkluderar denna teknologi också användningen av:

- Ultraljud
- Magnetic Resonance (MR)
- Nuklear Medicin

Enligt EFRS 's rekommendationer för användning av benämningen 'radiographer' i formella dokument på grund av den stora variationen av nationella titlar i Europa och för att det indikerar att det är samma yrkesgrupp.

- EFRS AGM har beslutat att i alla dokument skrivna på engelska inom Europa hänvisa till EFRS dokument – att endast använda titeln RADIOGRAPHER.
- EFRS rekommenderar samtliga europeiska officiella organisationer och myndighet att använda denna som enda yrkestitel i alla dokument och korrespondens på Europeisk nivå.
- EFRS rekommenderar också att hänvisa till den lista över nationella titlar som finns på EFRS hemsida: <https://api.efrs.eu/api/assets/publications/348>

OBS. Se även de europeiska yrkestitlarna beskrivna på www.swedrad.se

Juridiskt perspektiv

Legitimation

En legitimation för yrken inom Hälso- och sjukvården är det viktigaste beviset på yrkesutövarens kunskap, kompetens och lämplighet att arbeta i vården. Idag finns det 22 legitimationsyrken i vården, däribland röntgensjuksköterska. De legitimerade yrkesgrupperna utmärks främst av att de har ett särskilt ansvar för patientsäkerheten. För att ett yrke ska omfattas av legitimation krävs också att yrket har en självständig yrkesfunktion med kvalificerade arbetsuppgifter, kvalificerad utbildning och vetenskaplig förankring. Internationella förhållanden kan också vägas in i bedömningen av om ett yrke ska omfattas av legitimation eller inte. Legitimationen beviljas av Socialstyrelsen. Om den legitimerade inte längre uppfyller kraven på kunskap, kompetens och lämplighet kan Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) besluta om prövotid eller att legitimationen återkallas (SFS 2010:659).

Skyddad yrkestitel

Med skyddad yrkestitel menas att endast den som är legitimerad eller har bevis om skyddad yrkestitel får använda titeln. I yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område får den som saknar behörighet att använda en skyddad yrkestitel inte heller använda en titel som kan förväxlas med en sådan titel. Enligt Patientsäkerhetsförordningen (SFS 2010:1369) har den som meddelats legitimation som sjuksköterska med inriktning mot diagnostisk radiologi enligt äldre bestämmelser jämförts med legitimerad röntgensjuksköterska. Detsamma gäller legitimerad sjuksköterska som har fullgjort vidareutbildning i diagnostisk radiologi. Röntgensjuksköterskans utbildning har varit legitimationsgrundande sedan 1984 vilket innebär att utbildningen lett till legitimation som sjuksköterska inom diagnostisk radiologi sedan 1984 och som röntgensjuksköterska sedan 2000.

Patientsäkerhetslagen

Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659) syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvård och skydda patienter från vårdskador. Lagen innehåller bestämmelser som riktar sig både till vårdgivare och till hälso- och sjukvårdspersonalen och innehåller bland annat bestämmelser om vårdgivarens skyldighet att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete (3 kap.) samt bestämmelser om legitimation och behörighet (4 kap.). Enligt

Patientsäkerhetslagen, 4 kap. 1 § framkommer att röntgensjuksköterska (och övriga särskilda 21 yrken inom hälso- och sjukvården) är ett legitimationsyrke. Vid ett eventuellt titelbyte krävs därmed en ändring i PSL. Det betyder att det inte är ett beslut som kan tas på myndighetsnivå utan är ett politiskt beslut och en ändring sker av Riksdagen.

Andra förbunds perspektiv

Två förbund har genomfört ett titelbyte i nutid. Biomedicinska analytiker hade tidigare titeln laboratorieassistent och de genomförde titelbyte 1995. År 1999 blev biomedicinsk analytiker en skyddad yrkestitel och i februari 2006 togs beslut att införa legitimation för yrkesgruppen (Betänkande 2005/06:SoU10). Denna lagändring trädde i kraft den 1 april 2006.

Yrkesgruppen uppger själva att de genomförde titelbytet från laboratorieassistent till biomedicinsk analytiker för att belysa yrkesgruppens självständiga och kvalificerade arbete och för att visa på att det nu var en treårig högskoleutbildning. Genom arbetsgrupper drevs arbetet framåt och vid "Svenska Laboratorieassistentföreningens" årsmöte 1995 beslutades om titelbyte från laboratorieassistent till biomedicinsk analytiker. I samband med detta upplöstes även föreningen och "Institutet för biomedicinsk laboratorievetenskap" (IBL) bildades.

Enligt ett Riksdagsbeslut (Ds 2013:4) är fysioterapeut sedan den 1 januari 2014 ny benämning för yrket sjukgymnast och skyddad yrkestitel enligt patientsäkerhetslagen (2010:659). För fysioterapeuterna har bytet av yrkestiteln varit en lång process som pågått sedan 1950-talet. Det som till slut blev avgörande för byte av titel var att det blev en patientsäkerhetsfråga då titeln fysioterapeut användes internationellt. I Sverige var det möjligt att kalla sig för fysioterapeut efter att ha läst en kortare kurs i ämnet och detta blev då vilseledande. Det fanns ett behov av att anpassa sig till den yrkestitel som användes internationellt. Förbundet upplevde även ett behov av att anpassa sin titel eftersom hälso- och sjukvården förändrades. De arbetade inte längre "bara" med sjuka patienter utan även med förebyggande arbete och fysioterapeut var då en mer lämplig titel än sjukgymnast.

När det gäller arbetsterapeuterna har det enligt förbundet "Sveriges arbetsterapeuter" genom åren inkommit motioner om titelbyte. Förbundet har dock valt att inte gå vidare med dessa motioner.

Erfarenheter från förbunden som genomfört titelbyte är att ett titelbyte inte i sig är lösningen för att göra professionen mer synlig och känd av allmänheten. Förbunden har inte sett att det leder till en bättre löneutveckling.

Konsekvensanalys

En konsekvensanalys av ett eventuellt titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf genomfördes under åren 2023–2024. Analysen utfördes inom ramen för det Vetenskapliga Rådet, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor, och baserades på metoden SWOT-analys, med fokus på att identifiera styrkor, svagheter, möjligheter och hot kopplade till respektive yrkestitel.

Analysen visar att titeln röntgensjuksköterska har flera tydliga styrkor som är starkt förankrade i både profession och akademi. Yrkesrollen kännetecknas av en uttalad kombination av teknologi och omvårdnad, där både humanistiska och naturvetenskapliga perspektiv integreras. Röntgensjuksköterskan beskrivs som ”dubbelkompetent” med legitimation och en etablerad, formell yrkestitel som är väl känd inom professionen. Rollen möjliggör ett helhetsperspektiv på patienten och erbjuder avancerad omvårdnad i en högteknologisk miljö. I takt med att undersökningar och interventioner blir alltmer komplexa ställs ökade krav på patientdelaktighet, vilket i sin tur kräver hög kompetens hos röntgensjuksköterskan att möta patienten utifrån individuella behov. Detta skapar även förutsättningar för utveckling, specialistutbildning och akademiskt avancemang. Samtidigt identifieras flera svagheter kopplade till titeln röntgensjuksköterska. Yrket upplevs som relativt okänt i samhället och bland andra professioner, vilket bidrar till en känsla av osynlighet. Ett genusperspektiv lyfts fram som en möjlig förklaringsfaktor. Vidare pekar analysen på bristen på reglerad specialistutbildning samt otydliga beskrivningar i lagar och författningar. Därtill råder en internationell otydlighet kring yrkestitlar, vilket kan försvåra jämförelser och samverkan över nationsgränser.

När det gäller titeln radiograf framkommer andra typer av styrkor. En central aspekt är den internationella igenkänningen, då titeln används i några europeiska länder såsom Danmark, Norge, Storbritannien och Malta. Titeln anses tydliggöra huvudområdet radiografi och kan

därmed bidra till en mer enhetlig professionell benämning i ett internationellt sammanhang. Detta ses av vissa som en möjlighet till förnyelse och stärkt tillhörighet.

Samtidigt belyser analysen betydande svagheter och risker kopplade till titeln radiograf. Endast ett fåtal europeiska länder använder titeln, medan majoriteten har närliggande titlar såsom tekniker eller laborant, och utbildningarnas nivå och innehåll skiljer sig avsevärt. I flera länder bedrivs utbildningen på collegenivå, och det saknas en gemensam struktur för kvalitetsgranskning motsvarande exempelvis Universitetskanslersämbetets roll i Sverige.

Begreppet radiograf associeras ofta med en tekniskt avgränsad roll, främst kopplad till att ta röntgenbilder, vilket riskerar att osynliggöra den medicinska och omvårdnadsrelaterade kompetens, humanistisk filosofi och etik samt ansvar som krävs för att arbeta i partnerskap med patienten enligt den periradiografiska processens tre faser; pre-, intra- och postradiografiska fasen (före, under och efter undersökningar och interventioner). Detta väcker även frågor kring teamarbete, ansvarsfördelning och hur andra professioner, såsom radiologer och sjukhusfysiker samt yrkesgruppen undersköterskan ser på rollen.

Avseende möjligheter identifieras för röntgensjuksköterskan en potential att just genom sin relativa osynlighet ta större plats, tydliggöra sitt unika kompetensområde och vidareutveckla rollen i takt med ökade krav på avancerad vård i högteknologiska miljöer. För radiografen beskrivs möjligheterna främst i termer av en nystart och en upplevd internationell tillhörighet.

Hotbilden skiljer sig dock markant mellan titlarna. För röntgensjuksköterskan utgör fortsatt låg kännedom i samhället, brist på specialistutbildningar, otydlig lagstiftning samt den rådande bristen på röntgensjuksköterskor en betydande hotbild. Det finns även en risk att verksamhetschefer söker alternativa lösningar, vilket väcker frågan om var röntgensjuksköterskans kompetens i framtiden kommer att placeras. För radiografen identifieras hot såsom urvattning av yrkesrollen, ett ensidigt fokus på teknologi, att andra yrkesgrupper tar över arbetsuppgifter samt att titeln skapar förvirring snarare än tydlighet. Vidare finns en risk att professionen hamnar utanför det vetenskapliga sammanhanget, med begränsade karriärvägar och minskade möjligheter till studier på avancerad nivå och forskarutbildning. Detta kan påverka hur professionen uppfattas av både samhället och andra yrkesgrupper.

Perspektiv från deltagare

Under röntgenveckan 2023 i Uppsala genomfördes en undersökning i Vårdförbundets monter. Röntgensjuksköterskor ombads att uppge vilken de ansåg vara den viktigaste frågan för Vårdförbundet att arbeta med när det gällde röntgensjuksköterskor. Ett trettiotal röntgensjuksköterskor medverkade i undersökningen och resultatet visade att de viktigaste frågorna var lönefrågor och att arbeta för en reglerad specialistutbildning. Andra frågor som hamnade i topp var beredskapsfrågan och att arbeta för ett hållbart yrkesliv.

Under veckan anordnade Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor tillsammans med Vårdförbundet en gemensam session/workshop med temat ”Röntgensjuksköterskans profession igår, idag och imorgon”. I samband med workshopen genomfördes en mentometerundersökning där 76 deltagare deltog.

- Vilka är de viktigaste frågorna för röntgensjuksköterskor nu?
- Vilka är våra största utmaningar för att nå målen?
- Vad kan du själv göra för att påverka till det bättre för röntgensjuksköterskor? Delge dina idéer och lösningsförslag.
- Rangordna vilka lösningsförslag som du tycker är bäst.
- Detta är något jag ska göra när jag kommer hem.

Resultatet på mentometerundersökningen visade att *de viktigaste frågorna för röntgensjuksköterskor nu* är lön, löneutveckling, specialistutbildning, bemanning. De största utmaningarna för att nå målen uppgavs vara bemanning, personalbrist, ledning. De idéer och lösningsförslag som framkom var till exempel höja lön samt karriärvägar.

På frågan *detta är något jag ska göra när jag kommer hem* framkom en mängd olika förslag. Som exempel kan nämnas, ”fortsätta prata positivt om yrket med utomstående”, ”träffa politikerna nästa vecka”, ”prata mer om yrket”, ”arbeta för att behålla kollegor och få en bra arbetsmiljö”, ”jobba för att få till mobil röntgen. Inspirerande för personal i närvården”, ”berätta för mina kollegor och ledningen alla smarta lösningar jag har hört här”, ”synliggöra yrket”, ”fortsätta jobba för en yrkestitelbyte” och ”jobba för specialistutbildning”.

Figur nedan visar resultat från deltagare i mentometerundersökning.

Sammanfattning

- Kravet på akademisering innebär ett krav på ökade kunskaper, en akademisk examen på grundnivå som ska innehålla fördjupning inom ett huvudområde. För huvudområdet radiografi har akademiseringen lett till en markant utveckling.
- Liksom de flesta professioner finns det en yrkesetisk kod som beskriver gemensamma värderingar.
- Landets åtta lärosäten har enats om att utbildningens huvudområde och forskningsområde ska vara radiografi som är tvärvetenskapligt och hämtar kunskap från de vetenskapliga områdena; omvårdnad, bild och funktionsmedicin, medicin och strålningsfysik.
- I januari 2001 fattades ett riksdagsbeslut om ändring i högskoleförordningen (1993:100) och införande av ny examensordning och yrkesexamen för röntgensjuksköterskeexamen (SFS 2001:23, Bilaga 2). Målen för yrkesexamen är de samma som tidigare.
- Yrkesbenämningen röntgensjuksköterska till de som med godkänt resultat genomgått utbildningen till röntgensjuksköterska, 180 hp. Tidigare benämning var sjuksköterska med inriktning diagnostisk radiologi och dessförinnan röntgenassistent.
- Socialstyrelsen utfärdar legitimation. Legitimationen är ett bevis för att personen har den kompetens och lämplighet som krävs för att utöva yrket.
- Röntgensjuksköterskans yrkestitel och utbildning varierar mellan länder i Europa. Fem av 32 länder använder titeln 'radiographer'.
- Resultatet av en mentometerundersökning september 2023 visade att de viktigaste frågorna för röntgensjuksköterskor är lön, löneutveckling, specialistutbildning, bemanning. De största utmaningarna för att nå målen uppgavs vara bemanning, personalbrist, ledning.
- Resultatet av konsekvensanalys titelbyte belyser styrkor och svagheter samt möjligheter och hot med titeln röntgensjuksköterska och titeln radiograf.
- Andra förbund som genomfört ett titelbyte i närtid är fysioterapeuter och biomedicinsk analytiker. Arbetsterapeutförbundet valde att inte gå vidare med inkomna motioner om titelbyte.
- Forskningsaktivitet bland röntgensjuksköterskor i Sverige ligger i framkanten jämfört med övriga nordiska länder.
- Vetenskapliga Rådet, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor, har pågående forskning innefattande studier med koppling till profession och yrkestitel. Dessa vänder sig till studenter och till legitimerade röntgensjuksköterskor. Ansökan är godkänd av Etikprövningsmyndigheten. Resultaten av studierna presenteras i den ordning de skickas till tidskrift för publikation.

Slutsats

Radiografi är ett område som innefattar kunskap från flera vetenskapliga områden, spinner från teknik och strålningsfysik till omvårdnad och medicin. Teorigenererande forskning om ämnet är dock ytterst begränsad, såväl i Sverige som globalt, även avseende definitionen och innebörden av professionen röntgensjuksköterska. Forskning i sammanhanget avser i regel yrkesrollen, utbildning, utveckling och förändring av arbetsuppgifter över tid. Vidare har forskningen fokuserat på att belysa uppfattningar av ansvar hos röntgensjuksköterskan samt hur strukturella förändringar i hälso- och sjukvården har präglat professionen historiskt och kan komma att påverka professionen på sikt.

Flera regioner i Sverige arbetar målmedvetet med patientsäkerhet och personcentrerad vård, två viktiga kompetensområden även hos röntgensjuksköterskan. Artificiell intelligens introduceras i vården som betyder ytterligare utmaningar, inte minst att utveckla kompetenser och arbetssätt i paritet med personcentrerad vård, ledarskap och samverkan i team samt evidensbaserad vård. Kärnkompetenser präglar identiteten i yrket, så även dess yrkesroll, yrkestitel, ansvar och befogenheter. Det behövs teorigenererande forskning att definiera kunskapsområdet radiografi och vad som avses med profession, kompetens och identitet hos röntgensjuksköterska.

Röntgensjuksköterskan har ett ansvar både individuellt och kollektivt: att utveckla professionen, driva etiska frågor, stärka patientens ställning och bidra till en hälso- och sjukvård som präglas av jämlikhet, kvalitet och hållbarhet. Yrkesetiken är därmed inte endast en vägledning i det dagliga arbetet utan dessutom en grund för professionens ständiga utveckling och legitimitet i hälso- och sjukvården.

Utifrån det faktabaserade underlaget som framkommit i rapporten och den omvärldsbevakning som gjorts har för- och nackdelar vägts samman i en slutsats. Bedömningen och slutsatsen blir att ett titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf inte anses gynna professionen i dagsläget, därför bör Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor och Vårdförbundet inte verka för ett titelbyte.

Referenser

- Ahonen, S-M. (2009). Radiographer's work in Finland – A conceptual review. *European Journal of Radiography* 1(2): 61–65
- Ahonen, S-M., Liikanen, E. (2010). Radiographers' preconditions for evidence-based practice. *Radiography* 16(3): 217–222
- Andersson B. T., Fridlund B, Elgán C, Axelsson Å. Radiographers' areas of professional competence related to good nursing care. *Scandinavia Journal of Caring Sciences* 2008; 22: 401–409. DOI: 10.1111/j.1471-6712.2007.00543
- Andersson, B.T., Christensson, L., Jakobsson, U., Fridlund, B., Brostrom, A. (2012). Radiographers' Self-Assessed Level and Use of Competence – a National Survey. *Insight Imaging*. DOI:10.1007/s13244-012-0194-8
- Andersson, B.T., Lundgren, S.M., Lundén, M. (2017). Trends that have influenced the Swedish radiography profession over the last four decades. *Radiography*, 23,292-297. <http://dx.doi.org/10.1016/j.radi.2017.07.012>
- Betänkande (2005/06:SoU10) Socialutskottet Sveriges riksdag Legitimation och skyddad yrkestitel (Betänkande 2005/06:SoU10 Socialutskottet) | Sveriges riksdag.
- Bjorkman, B., Fridell, K., Tavakol Olofsson, P. (2017). Plausible scenarios for the radiography profession in Sweden in 2025. *Radiography*, 23,314-32. <http://dx.doi.org/10.1016/j.radi.2017.07.002>
- European Federation of Radiographer Societies. <https://efrs.eu>
- Forsberg, A. (2021). *Omvårdnad på akademisk grund. Att utvecklas och ta ansvar*. Natur & Kultur.
- Hälso- och sjukvårdslag (SFS 2017:30). Socialdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/halso--och-sjukvardslag_sfs-2017-30
- Högskolelag (SFS 1992:1434). Utbildningsdepartementet. Sveriges riksdag.
- Högskoleförordningen (SFS 1993:100 med senare ändring). Utbildningsdepartementet. Sveriges riksdag.
- Hillergård, K. (2013). Radiographic Quality workflow – In The Digitized Healthcare Environment. Thesis for licentiate degree. Karolinska Institutet.
- Larsson, W. (2014) Learning by doing – Radiographers' knowledge and learning strategies in the digitized healthcare environment. Thesis for doctoral degree. Karolinska Institutet.
- Larsson, W., Lundberg, N., Hillergård, K. (2009). Use Your Good Judgement – Radiographers' Knowledge in Image Production Work. *Radiography*, 15(3), 11-21

Lundén, M., Lundgren, S.M., Persson, L.O., Lepp, M. (2015). Patients' feelings and experiences during and after peripheral percutaneous transluminal angioplasty. *Radiography* 21(1), 9-15. Doi:10.1016/j.radi.2014.06.006

Lundgren, S.M., Furåker, C. (2014). Swedish Bachelor of Science in Diagnostic Radiology Nursing. A Curriculum Study. *Vård I Norden*, 34,1, 24–28.
<https://doi.org/10.1177/010740831403400107>

Lundgren, S.M., Lundén, M. (2023). Radiography—An etymological and semantic concept analysis from the perspective of radiographic science. *Scandinavia Journal of Caring Sciences* 37,4, 1091-1099. <https://doi.org/10.1111/scs.13183>

Lundvall, L-L. (2019). Radiography in Practice – Work and Learning in Medical Imaging. Thesis for doctoral degree. Linköping University.

McNulty, J.P., Rainford, L., Bezzina, P., Henner, A., Kukkes, T., Pronk-Larive, D., & Vandulek, C. (2016). A picture of radiography education across Europe. *Radiography*, 22(1), 5-11

Niemi, A., Paasivaara, L. (2007). Meaning contents of radiographers' professional identity as illustrated in a professional journal – A discourse analytical approach. *Radiography*, 13 (4), 258-264

Proposition (Ds 2013:4) Socialdepartementet, Regeringskansliet. Fysioterapeut - ny skyddad titel för sjukgymnaster - Regeringen.se

Svensk förening för röntgensjuksköterskor. (2012). *Kompetensbeskrivning för röntgensjuksköterskor*. TGM.

Patientsäkerhetsförordning (SFS 2010:1369). Socialdepartementet. Sveriges riksdag.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument>

Patientsäkerhetslag (SFS 2010:659). Socialdepartementet. Sveriges riksdag.
<https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument>

Sorppanen 2006: Focus of the clinical science of radiography and radiotherapy. A concept-analytical study on the defining concepts and connections between them. *Acta Univ. Oul.* D874.

Svensk författningssamling (SFS 2001:23). *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*. Regeringskansliet.

Törnroos, S., Leino-Kilpi, H., Metsälä, E. (2021) Phenomena of radiography science – A scoping review. *Radiography*, 27, 1231-1240.

Vetenskapliga Rådet, Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor. (2017). *Legitimerade röntgensjuksköterskor väljer och formar sin framtid* [Broschyr].
legrtgssk_valjer-sin-framtid.pdf

Vårdförbundet och Svensk förening för röntgensjuksköterskor. (2008). *Yrkesetisk kod för röntgensjuksköterskor*. TGM.

Tillämpning av rapporten

Rapporten ska vara tillgänglig för legitimerade röntgensjuksköterskor och för studenter under utbildningstiden samt verksamhetsföreträdare.

Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor och Vårdförbundet har tillsammans arbetat fram Rapporten. **Uppföljning av motionerna 1 - 3 angående titelbyte från röntgensjuksköterska till radiografi.**

Rapporten presenterades av författarna fredagen den 11 september i samband med Röntgenveckan 2026.

Rapporten finns att ladda hem på www.swedrad.se och www.vardforbundet.se

ISBN 978-91-8104-884-1 (tryckt)
ISBN 978-91-8104-885-8 (elektronisk)

Bilaga 1 (3) Motion till Kongressen Vårdförbundet maj 2022

Motion 1, 103. Från enskild motionsskrivare, Yrkestitel skifte röntgensjuksköterska till Radiograf.

”Jag tycker personligen att vi skall ändra titeln till radiograf då vi just nu aldrig kommer få någon specialistutbildning då alla högt uppsatta tror att röntgensjuksköterska är en specialistutbildning.

De som gick sjuksköterskeutbildningen med inriktning radiologi för länge sedan kan heta röntgensköterskor men alla nya som kommer ut skall heta radiograf då utbildningens är i radiologi inte i radiografisk omvårdnad. Röntgensjuksköterskor syns ingenstans, inte i läroböcker/föreläsningar/löneförhandlingar/utredningar/andra utbildningar. Ingen vet vad vi är eller vad vi gör detta är ofta för att alla tror att Alla röntgensjuksköterskor är sjuksköterskor. Biomedicinska analytiker heter inte biomedicinskasjuksköterskor för att de har en kandidatexamen i medicin pga av deras titel vet alla vad de gör samt de benämns runtom i tidigare skrivna olika sammanhang. Vi måste få fortsätta utvecklas i alla fronter för att vi skall kunna få göra mer som forskning/specialistutbildning annars kommer ingen ge oss chansen för ingen vet vad vi är och gör.

Förslag till beslut (motionens förslag till beslut)

Att jobba med yrkestitel ändring till radiograf från röntgensjuksköterska.”

Bilaga 2 (3) Motion till Kongressen Vårdförbundet maj 2022

Motion 2, 104. Från 49 motionsskrivande. Gällande Radiograf är framtiden.

”Röntgensjuksköterskan har en central roll inom hälso- och sjukvården. Bild- och funktionsmedicin utvecklas i snabb takt och är i de flesta fall direkt avgörande för ett snabbt och korrekt omhändertagande av patienter i diagnostiskt eller behandlingssyfte. Dagens hälso- och sjukvård har genomgått en förvandling till färre vårdplatser vilket ställer större krav på att bilddiagnostiska undersökningar så snabbt som möjligt för att erhålla diagnos. Detta är uppenbart med öknings av såväl datortomografier som magnetkameraundersökningar som ökar med ca 10–15% varje år sedan början av 2000-talet.

Utbildning inom radiologi har funnits i 40 år och yrket har utvecklats från röntgenassistent till ett självständigt arbete som legitimerad sjuksköterska inom diagnostisk radiologi. Problem med yrkestitel ”röntgensjuksköterska” har funnits länge. År 1993 när Sverige anpassade sjuksköterskeutbildningen till EU:s krav, föll röntgensjuksköterskor utanför ramen. Det var anledning till att röntgensjuksköterskor fick egen yrkesexamen och legitimation år 2000.

Socialstyrelsen föreslog då att yrkesgruppen skulle benämnas ”radiograf” (källa Vårdfokus: <https://www.vardfokus.se/nyheter/rontgensjukskoterskorna-far-egen-yrkesexamen-och-legitimation/>, 1999) men socialdepartementet bestämde att yrkets titel skulle vara

”röntgensjuksköterska”. En direkt översättning av titeln till engelska blir ”radiology nurse” vilket är en helt annan yrkeskategori internationellt. För det mesta förväxlas vår profession med sjuksköterskeprofessionen då tron är att vi har sjuksköterskekompetens. Sett ur ett utbildningshistoriskt perspektiv har röntgensjuksköterskeutbildningen periodvis hört ihop med sjuksköterskeutbildningen i Sverige. Men i nuläget pga. Den allmänna bristen på VFU platser, glider röntgensjuksköterskeutbildningen alltmer ifrån sjuksköterskeutbildningen eftersom antal VFU platser för röntgensjuksköterskestudenter på omvårdnadsplaceringarna har minskat. Det har lett till att omvårdnadsdelarna i utbildningarna blir mer teoretiska med simuleringsmoment i radiografkurserna istället.

Sedan 2017 har vi det egna huvud- och kunskapsområdet ”Radiografi” på samtliga lärosäten i Sverige. Radiografin definieras som ett interdisciplinärt kunskapsområde som omfattar bildvetenskap, strålningsfysik, teknik, medicin och omvårdnad. Tack vare den snabba teknikutvecklingen blir modern röntgenutrustning allt mer avancerad och komplicerad vilket

ställer stora krav på kompetensutveckling. Eftersom vårt huvudkunskapsområde blev sent definierat och godkänt här i Sverige, har det varit svårt för röntgensjuksköterskor att hitta en akademisk karriärväg. Våra huvudarbetsuppgifter är att producera bilder med hjälp av modern teknisk utrustning med fokus på patientsäkerhet utifrån strålskydd och strålhygien där kunskaper inom strålningsfysik, teknik, medicin är av största vikt. Omvårdnad är en del av kompetensbehovet för att förbereda patienten inför en röntgenundersökning och avgöra hur man anpassar undersökningsmetodik till den aktuella patienten. Många patienter träffar med största sannolikhet en av Sveriges drygt 4000 röntgensjuksköterskor. Vi är med andra ord en väldigt liten, men också oundgänglig profession inom sjukvården. Specialisering inom röntgen är unik (till skillnad på specialisering inom sjuksköterskeyrket) och anknuten till de olika modaliteter som används t.ex. Sonograf (ultraljuds specialist) Datortomografi (DT specialist) och Magnetkamera (MR specialist). Dessutom utför specialistsjuksköterskor inom t.ex. narkos, intensivvård, barnmorskor etc. standard specialiserad vård och när situation blir komplicerad eller urakut då tar läkarna över. Tvärtemot är röntgensjuksköterskor experter på att använda utrustningen för att producera bilder och lösa komplexa situationer eftersom radiologer i allmänhet inte har kompetens att använda utrustningen. Det råder för tillfället akut brist på röntgensjuksköterskor i hela landet (18 av 21 regioner har brist enligt Vårdförbundets undersökning) som delvis beror på uppehåll i utbildningen mellan 1993 och 1997 och delvis på att det utexamineras för få varje år. Många hoppar av utbildningen och pensionsavgångarna är stora på grund av en hög medelålder bland yrkesverksamma (47% är 55 år eller äldre) inom professionen.

Titeln ”radiograf” är internationellt erkänd och används i de flesta europeiska länder och i övriga nordiska länder. Titeln radiograf både beskriver och ger en bättre bild av det som vi praktiskt gör och ansvarar för i vår profession. Det är vår uppfattning att ett byte av titel till radiograf skulle medföra fördelar inom följande:

- Att finna internationell samhörighet med vår yrkesgrupp
- Att bidra till professionens utveckling genom nya karriärvägar
- Att fler utbildar sig till Radiograf för att lösa kompetens brist
- Att rätt personer söker sig till ”Radiografutbildning” som första hands val
- Att detta banar vägen till en akademisk karriär
- Att reglerade specialistutbildningar inom Radiografi anordnas

- Att fler möjligheter till kompetensutveckling uppstår genom utbildningar på avancerad nivå

Förslag till beslut (motionens förslag till beslut)

- Att kongressen bifaller motionen i sin helhet och tar ställning för ett namnbyte från Röntgensjuksköterska till Radiograf.
- Att vårdförbundet driver frågan vidare för ett titelbyte till Legitimerad Radiograf.

Förbundsstyrelsens utlåtande

Motionärerna lyfter ett ämne som är högaktuellt och som diskuteras flitigt bland röntgensjuksköterskor runt om i landet. Detta manifesteras bland annat genom ett stort engagemang i sociala medier och debattartiklar. Frågan har även varit uppe på Vårdförbundets kongress redan 2014.

Förbundsstyrelsen anser att frågan är komplex och att det finns flera olika perspektiv som behöver beaktas. Exempelvis har det skett ett byte av huvudområde från ”Omvårdnad” till ”Radiografi”. En annan aspekt är att yrkesföreningen Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor inte verkar för ett titelbyte.

Förbundsstyrelsen anser att det kan bli problematiskt för Vårdförbundet att driva frågan om titelbyte och att den typen av frågor i första hand ska drivas av professionsföreningarna. Men i och med den stora engagemang som finns i frågan så behöver undersökas ytterligare och Vårdförbundet initiera nya samtal om titelbyte med professionsföreningen.

Förbundsstyrelsens förslag till beslut

- Att Kongressen avslår motionerna 103 och 104 i sin helhet.
- Att Vårdförbundet under nästa mandatperiod undersöker frågan, samt initierar ny dialog med Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor.

- **Vid Vårdförbundets Kongress, maj 2022, beslutades att avslå motionerna 103 och 104 i sin helhet. Dock beslöts att under nästkommande mandatperiod undersöka frågan samt initiera till dialog med Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor.**

Bilaga 3 (3) Motion till Årsmötet september 2022

Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor

Till Årsmötet september 2022 inkom en (1) motion angående titelbyte från röntgensjuksköterska till radiograf. Denna var undertecknad av 42 motionsskrivare.

Motion. Radiografi beskrivs i Svensk förening för röntgensjuksköterskors

Kompetensbeskrivning för legitimerad röntgensjuksköterska som "Radiografi är ett tvärvetenskapligt kunskapsområde som hämtar kunskaper främst från omvårdnad, bild- och funktionsmedicin, strålningsfysik samt medicin. Radiografi involverar samtliga fyra områden och relationen dem emellan." Huvudämnet i alla röntgensjuksköterskeutbildningar är radiografi. Det blir ett naturligt steg att yrkestiteln också blir radiograf.

Radiograf är en internationellt vedertagen titel och används bland annat i internationella sammanslutningar och i våra närmsta grannländer Norge och Danmark. I Sverige används redan radiograf i yrkestiteln beskrivande radiograf.

Yrkestiteln röntgensjuksköterska är missvisande eftersom en röntgensjuksköterska kan arbeta med fler tekniker än röntgen och inte kan arbeta som sjuksköterska. Förväxlingsrisken med yrkesgruppen sjuksköterska är stor och en yrkestitel särskild från sjuksköterska skulle minska risken för missförstånd och förväxlingar, och öka vår synlighet. Redan 1999/2000, i samband med att direktutbildning till röntgensjuksköterska utreddes, såg Socialstyrelsen en stor risk att yrkestiteln förväxlas med sjuksköterska och *föreslog radiograf som yrkestitel*. Vi lever med den här förväxlingen varje dag.

Yrkestiteln radiograf skulle också visa på den unika och breda kompetens vi har - inom radiografi - och ge oss en egen identitet.

Vi yrkar - att föreningen tar ställning för ett byte av yrkestitel från röntgensjuksköterska till radiograf (motionens yrkande)

Styrelsen föreslår att avslå motionen

Styrelsen är positiv till och ser behovet av att fortsätta ha en dialog om vad det kan innebära att byta yrkestitel. Styrelsen vill bereda frågan tillsammans med Vårdförbundet och i ett större arbete mellan Vårdförbundet och SFR tillsammans med medlemmar bygga upp kunskaper

och förtroende för omvärlden. Det är flaggat för ett samarbete med Vårdförbundet i titelfrågan och till dess att den demokratiska processen i det arbetet kommer igång vore det olyckligt att få ett låst beslut.

Styrelsen är öppna för en utredning, en analys och dialog så det beslut som fattas kan landa på ett så bra sätt som möjligt utifrån olika perspektiv, samhällets, lärosäten och Departement och Socialstyrelsen, samt kolleger ute i verksamheten. Det finns många dokument som behöver ses över.

- att föreningen driver frågan vidare för ett byte av legitimerad yrkestitel till radiograf
Styrelsen föreslår att frågan kommer att bearbetas och utredas vidare i samarbete med Vårdförbundet.

- **Vid Årsmötet, i september 2022, för Svensk Förening för Röntgensjuksköterskor beslutades att avslå motionen i sin helhet. Dessutom beslöts att frågan kommer att bearbetas och utredas vidare i samarbete med Vårdförbundet.**

Tillägg.

Det finns en del felaktigheter i texten i Motionen. Byte av yrkestitel till radiograf. Styrelsen valde att muntligt presentera dessa vid Årsmötet.

- Styrelsen vill att nedanstående rättelser protokollförs;
- ”Radiograf är en internationellt vedertagen titel och används bland annat i internationella sammanslutningar och i våra närmsta grannländer Norge och Danmark”.
- Radiografi används i Norge och Danmark.
 - Radiograf är **inte** en internationellt vedertagen titel. Se översikt. Det finns fem länder i Europa som använder radiographer som yrkestitel.
 - Däremot används radiographer i dokument skrivna på engelska efter beslut av EFRS – se EFRS hemsida.
- ”I Sverige används redan radiograf i yrkestiteln beskrivande radiograf”.
 - Denna yrkestitel finns inte i Sverige.